

Over pelgrimeren ...

Nu ik zonder vast werk ben, is het mogelijk om er eens wat vaker op uit te gaan en reizen te ondernemen die ik al lang op mijn verlanglijstje had staan. Een van die oude wensen was om de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela te gaan lopen. Deze tocht wordt vaak de ‘Camino de Santiago’ genoemd. Overigens zijn er meerdere Caminos, in Spanje zijn er routes vanuit allerlei steden. De meeste Nederlanders volgen de zogenaamde Camino Francés, die begint bij de Pyreneeën en gaat langs Burgos en León naar Santiago in Noordwest-Spanje.

Wat is pelgrimeren? Veel mensen zullen denken aan plaatsen als Santiago (waar de apostel Jacobus ligt begraven), Rome (graven van Petrus en Paulus) en Jeruzalem (Golgotha en het graf van Jezus). Van oudsher gingen gelovigen op pad om graven van grote heiligen op te zoeken. Door bij het graf van de heilige te bidden, hoopte men op diens voorspraak in de hemel te komen. En met de lange, vaak barre, voettocht overtuigde men zichzelf, en liefst ook God, van de goede bedoelingen.

Met de komst van de Reformatie is het pelgrimeren bij protestanten op de achtergrond geraakt. Protestanten schakelen liever geen heiligen in om voor hen te bidden, wij doen dat liever zelf en met elkaar. Ik vind het jammer dat we dat pelgrimeren uit het oog zijn verloren. Er wordt altijd al veel gereisd in het christendom en het jodendom. In Genesis 12 lezen we dat God tegen Abram zegt: ‘Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten, en ga naar het land dat Ik je zal wijzen.’ Mozes zwerft maar liefst veertig jaar door de woestijn voordat het volk het beloofde land mag binnentrekken. Lucas vertelt dat Jozef en Maria de gebruikelijke pelgrimstocht naar de tempel elk jaar met Pesach maakten (Lucas 2).

Pelgrimeren is dus voor de protestant een door de Bijbel goedgekeurde activiteit. Overigens hoeft een pelgrimage niet per se naar een graf van een heilige te gaan. Zo riep de Wereldraad van Kerken op tot een wereldwijde ‘pelgrimage van vrede en gerechtigheid’ na de Assemblee in 2013, op weg naar de Assemblee van 2021. Een manier om dynamiek te brengen in de omgang tussen mensen en kerken, een soort geestelijke reis eigenlijk. En wat te denken van de duizenden jongeren die wekelijks naar Taizé in Frankrijk gaan om zich daar een week met de broeders en elkaar te bezinnen op hun leven? Ik kan daar geen ander woord voor bedenken dan pelgrimage.

Veel mensen die ik op de ‘Camino de Santiago’ ontmoette, zaten in een bijzondere fase van hun leven. Vaak was men in een fase van overgang, bijvoorbeeld: net afgestudeerd om te beginnen met werken in een verantwoordelijke functie; of juist gestopt met werken en beginnen met het leven als gepensioneerde; sommigen hadden een ziekte achter de rug of juist onder de leden. Bij de meesten van deze mensen ging het niet zozeer om het gebed tot de heilige, maar ging het om het leven vanuit een ander perspectief te gaan zien.

Wie gaat trekken kan niet anders dan een lichte bekleding meenemen. Een pakkende titel van een boek over een pelgrimsreis luidt dan ook ‘Ik ga op reis en laat achter’. Wie al te veel meesjouwt, krijgt het onderweg zwaar te verduren. Je helpt elkaar voort onderweg en weet dat nu eens de een, dan weer de ander, hulp nodig heeft. Pelgrimeren vraagt om solidariteit.

Een pelgrimage is als het leven zelf: je krijgt pijn aan je lichaam, je hebt honger en dorst (en er is geen café in de buurt), de weg gaat steil omhoog en dan weer gemakkelijk omlaag, het weer is vaker slecht dan goed (lijkt het). Onderweg kom je mensen tegen met wie je een tijdje optrekt en die je dan weer kwijtraakt (net als in het gewone leven). Soms kom je ineens iemand tegen na weken te hebben gedacht dat je haar of hem allang uit het oog was verloren en voelt de ontmoeting bijna alsof je de verloren zoon bent...

Ik noem de pelgrimstocht een metafoor voor het leven. Een tocht binnen de grotere reis van je leven om je leven opnieuw te onderzoeken, evalueren en herwaarderen. De pelgrim gaat op weg om de heilige te ontmoeten maar heeft onderweg ook een ontmoeting met zichzelf. Pelgrimage geeft – die conclusie kan je trekken – verdieping aan het leven. De bedevaartstocht voorkomt burgerlijkheid en vastroesten in oude gewoontes en opvattingen. Een christen moet nu eenmaal niet te veel ‘arrivé’ worden.

Het mooie van veel pelgrimspaden is ook de geschiedenis die er overal is. Op de ‘Camino de Santiago’ lopen al meer dan duizend jaar mensen langs min of meer dezelfde route. Er zijn bronnen uit de Middeleeuwen die de route vanaf de Pyreneeën beschrijven, met name de hiervoor al genoemde Camino Francés (de route die de mensen vanuit Frankrijk lopen naar Santiago) volgt zoveel mogelijk deze oude route. Overal langs deze route staan kapellen, kerken, kathedralen, kastelen, pelgrimsherbergen en ruïnes. De wegen waarover je loopt zijn soms zelfs nog ouder, heel wat kilometers loop je over wegen die door de Romeinen zijn aangelegd. Overal langs de route zie je en voel je de geschiedenis van deze weg. Er is hier heel wat gebeden en geleden en gevierd door mensen die op weg waren naar het graf van Jacobus. Ik heb heel wat keren gedacht dat ik de gebeden van die mensen hoorde en voelde. Toen ik dat eens aan een jonge Amerikaanse medereizigster vertelde, viel ze me meteen bij: ze had exact hetzelfde ervaren.

Ik ben ervan overtuigd dat we een hoop van wat we niet zien, toch kunnen waarnemen, vaak op een onderbewust niveau. Als ik in een kapelletje kwam onderweg, overviel me vaak een diep gevoel van respect en acceptatie doordat al velen mij waren voorgegaan. Dat er op die hele route heel wat gebeden is, verlangd door mensen, zegens zijn uitgesproken, veel goeds is geweest en gedaan. Vaak moest ik dan denken aan lied 280: ‘De vreugde voert ons naar dit huis’. In couplet 2 staat zo mooi: ‘Dit huis van hout en steen, dat lang de stormen heeft doorstaan, waar nog de wolk gebeden hangt, van wie zijn voorgegaan’.

De pelgrimsroute naar Santiago wordt met het jaar populairder. Het betekent dat steeds weer mensen op zoek gaan naar de zin van het leven, naar diepgang. Wat zeker ook meespeelt is dat het een van de plekken is waar mensen met een gerust hart in hun eentje op pad kunnen gaan. Ook veel vrouwen lopen alleen en voelen zich veilig onderweg. De andere lopers zijn (bijna allemaal) ook van goede wil. En misschien komt dat wel door al die gebeden die er op deze weg al zijn uitgesproken door hen die ons zijn voorgegaan?

Op het moment dat u dit leest, loop ik nog een stuk van de ‘Camino Francés’: het gedeelte van León naar Santiago. De foto’s bij dit artikel zijn afkomstig van het traject Pamplona-León dat ik dit voorjaar liep.

ds. Michiel Aten

Handboek Veranderen

Er verandert veel in de wereld om ons heen. Automatisering krijgt steeds meer invloed op de manier waarop we in de samenleving communiceren, vooral met officiële instanties. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds meer merkbaar en de maatregelen die genomen zouden moeten worden om de verschillende klimaatcrises het hoofd te bieden, zijn ingrijpend voor het dagelijkse leven van gewone mensen. Ook in de kerk verandert er veel. Kerk en geloof zijn niet vanzelfsprekend meer en hoe het verder moet met een vergrijzende gemeenschap is een ingewikkelde kwestie waar verschillende meningen over bestaan. Kortom: er is heel veel reden om moedeloos te worden. Het zijn allemaal zaken waar ik me persoonlijk regelmatig zorgen over maak. En toch...

In de Bijbel komen veel verhalen voor over moedeloos makende situaties of doodlopende wegen. En telkens is er weer een uitweg! Het zijn verhalen die mensen keer op keer hebben doorverteld, misschien wel vooral op die momenten dat ze het niet meer zagen zitten. Bemoedigende verhalen die goddelijk geïnspireerd zijn en bedoeld om mensen tot geestelijke steun te zijn. Het begint al meteen in Genesis 1 met een aarde die woest en leeg is. Maar dan waait Gods Geest over de wateren en klinkt Gods stem met het Scheppende Woord. Er komt orde in de chaos. Vervolgens lezen we over een ander scheppingsverhaal. Een paradijs waar alles goed is. Zo zou het moeten zijn op aarde. Ik stel me voor dat mensen elkaar dit soort verhalen hebben verteld om elkaar moed in te spreken: zo heeft God het bedoeld, dit is waar we naar verlangen, zo zouden we met elkaar samen willen leven... Tegelijkertijd zagen de mensen dat de werkelijkheid anders was. Het paradijs bleek in de praktijk onbereikbaar, maar God blijft mensen nabij!

Moeilijkheden in de Bijbel

De Bijbelse verhalen komen pas goed op gang bij Abraham. Samen met zijn vader, zijn vrouw en zijn neef verlaat hij zijn vertrouwde omgeving (Genesis 11: 27-32). We weten weinig over zijn situatie, behalve dat zijn jongste broer gestorven is en dat zijn vrouw Sara onvruchtbaar is. Het is een gezin zonder toekomst. En toch begint de geschiedenis van het volk Israël bij dit gezin. Vanaf Genesis 12 volgen vele verhalen en avonturen, het ene nog spannender dan het andere. En telkens lijkt het mis te gaan. Het gaat over gewone mensen, met menselijke gebreken. Maar de belofte blijft overeind. God belooft Abraham dat hij de aartsvader van een groot volk zal worden. Uiteindelijk krijgt Abraham een zoon. Eerst Ismaël bij Sara's slavin Hagar. De manier waarop zij wordt weggestuurd zouden we tegenwoordig mensenrechtenschending noemen! Maar de rechten van de mens bestonden nog niet. Zelfs de Tien Geboden waren er op dat moment nog niet. Later wordt Izaäk geboren. Met hem gaat de geschiedenis verder.

Elke generatie krijgt zijn eigen portie aan moeilijkheden. Mijn Hebreeuwse juf riep tijdens de les over de Genesisverhalen eens uit: 'Een disfunctionele familie die er een zootje van maakt. Ze doen niet onder voor een moderne soapserie!' Izaäk heeft twee zonen die totaal verschillend zijn. De jongste zoon spant samen met zijn vrouw Rebecca om hem het eerstgeboorterecht te ontfutselen. Hij moet vluchten, komt bij een familielid terecht, wordt verliefd op de jongste dochter en blijkt bij zijn huwelijk de oudste te hebben getrouwd. Die oudste heeft in de traditie de naam lelijk te zijn, maar in de Bijbel staat alleen dat ze fletse ogen heeft. Voor haar moet de situatie bijzonder pijnlijk zijn geweest! In zijn ballingsoord bouwt Jacob een gezin op met twee vrouwen en twee bijvrouwen. Hij krijgt twaalf zonen en ook dochters, waarvan we er slechts eentje bij name kennen.

De volgende generatie krijgt het echt voor de kiezen. De broers zijn jaloers op hun jongere zoon Jozef, die zijn vaders lievelingetje is. Uit nijd gooien ze hem in een waterput. Jozef zit letterlijk in de put. Uiteindelijk verkopen ze hem aan Egyptische handelaren. Eenmaal in

Egypte beleeft Jozef een aantal spannende avonturen, totdat hij in de gunst van de farao komt en onderkoning wordt. Als er later hongersnood uitbreekt, komen zijn broers bij hem vragen om voedsel, en komt het tot een verzoening. Zo komen de nazaten van Abraham in Egypte terecht.

Nieuwe perspectieven

Als het gaat om het overwinnen van moedeloosheid en het hervinden van toekomstperspectieven, kan je het boek Exodus als standaardwerk beschouwen. De nakomelingen van Jozef zijn in Egypte in slavernij geraakt. Het eerste deel gaat over bevrijding uit slavernij. Dat wordt nog altijd met Pesach gevierd. In de christelijke traditie speelt dat bevrijdingsfeest op de achtergrond mee als we Jezus' opstanding vieren: zijn bevrijding uit banden van de dood.

Na de bevrijding beginnen de moeilijkheden pas goed. Het volk Israël zwerft veertig jaren door de woestijn. Een hele generatie. Tijdens die zwerftocht leren ze met elkaar samen leven en leven met God. Al die tijd gaat God mee, als bevrijder en als leermeester. In de woestijn krijgt het volk de Tien Geboden, die wij nog altijd kennen en die hun invloed hebben gehad op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het schijnt dat het boek Exodus ook wel wordt gebruikt als leidraad bij veranderingsprocessen in het bedrijfsleven. Een oeroud 'handboek transitie' dat nog altijd actueel is. Wat eruit naar voren komt is een combinatie van vertrouwen hebben in de goede uitkomst én gezamenlijk werken aan de weg vooruit.

ds. Sara Dondorp

Wachten met een wachtwoord

Er bestaat momenteel (ook via de PKN) veel aandacht voor het werk van Andrew Root, onder andere: *Wachten op God*. Het boek wordt door een van de classispredikanten aangeprezen met: ‘Root overwint moedeloosheid en waakt voor activisme’. Dat spoort met de ondertitel van dit werk dat samen geschreven werd met Blair Bertrand: *Vanuit geloof en geduld bouwen aan je gemeente*.

Root en Bertrand (beide ouders van tieners die hen met actualiteit bij de les houden) schrijven vanuit een specifieke – Amerikaanse – setting. Maar als er door hun voorbeelden heen gekeken wordt, is de kern verbluffend actueel en herkenbaar voor de Nederlandse (Haagse) kerksituatie.

Een van de lijnen die in dit boek uitgewerkt worden is dat God handelt, en dat het mensen aangaat daarvoor receptief te zijn. Vaak wordt (in allerlei variaties) dit met ‘gelovig wachten’ geduid, vandaar de titel. Er zijn ook terugkerende Bijbelstheologische lijnen: het wachten van de eerste leerlingen in het begin van het Bijbelboek Handelingen maar ook de onmogelijk geachte geboorte van Izaäk, bij Sara en Abraham.

Na diverse analyses die reflecteren over een plaats voor de kerk in deze seculiere tijd, wordt – vast als opluchting voor velen – benadrukt dat de kerk ‘niet de ster van het verhaal is’. God is de hoofdpersoon in het Bijbelse verhaal en is daardoor heer van de kerk, niet de mens...

En deze gedachten worden ondersteund door een mooi opgebouwd hoofdstuk over crisis. Het woord crisis is afgeleid van het Griekse woord voor ‘onderscheid maken’. Als je een crisis doorstaat, in de zin van een goed onderscheid maakt, dan helpt dat je verder. Root betoogt dat aandacht voor de verkeerde crisis de aandacht is voor zaken die niet (meer) goed gaan, of waar frustraties en stress de dienst uitmaken. In plaats van met acties te starten die op groei en bekendheid koersen is het advies om bij nieuwe situaties eerst de tijd (maak het onderscheid) en ruimte te nemen om God te ontmoeten. Om te zien hoe God, ook door mensen, in de wereld handelt. En vertaalt dat vooral niet in een missiestatement, aldus Root, want dan kom je weer in de ratrace, van groei, meer en sneller. Zoek in plaats daarvan (ik vat vele pagina’s samen) een wachtwoord voor je eigen gemeente. Wachtwoorden kunnen een soort motto’s zijn. Twee uit velen: ‘God is Liefde’ en ‘in de kerk ben je nooit alleen’. Voor iedere gemeente kan en moet dat wachtwoord anders zijn en zelfs soms wisselen, afhankelijk van situaties. Dat ‘wachtwoord’ wordt bepaald door de ontmoetingen die tijdens het ‘wachten’ plaatsvinden. En daaruit groeit vanzelf een hernieuwde plaats voor de kerk waar levens elkaar ontmoeten, waar kerk en wereld elkaar ontmoeten.

Deze studie is bepaald niet te vroom als het over Gods leidende rol gaat. En zij pretendeert ook niet het antwoord op alle vragen te geven; zo concreet wordt het niet. Maar het zet op een ontspannen manier aan tot het overdenken van wat ‘wachten op God’ is, onder andere openstaan voor de kerntaken, en niet meteen als een razende roeland door de wereld trekken.

Dit boek helpt de juiste bril op te zetten bij het overdenken van hoe de kerk gaat en vooral verder kán gaan. Met deze aangedragen gedachten zullen we zeker niet verder van huis raken. Mogelijk dat, na dit inblikje, de slotzin prikkelt het makkelijk geschreven boek eens door te lezen: ‘Tot op de dag van vandaag stimuleert “nooit alleen” de gemeente om te wachten op de God die God is, de God die belooft dat we nooit alleen zullen zijn.’

ds. Martin van Wijngaarden